

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Пересоляк Т. І.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» м. Рівне, Україна*

Хом'як О. А.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Упровадження компетентнісного підходу обумовлено загальноєвропейською і світовою тенденцією інтеграції і глобалізації; необхідністю гармонізації європейської системи освіти; зміною освітньої парадигми, що відбувається останніми десятиліттями.

Завдання реалізації компетентнісного підходу відображені у нормативних документах про освіту: Державному стандарті базової початкової загальної освіти (2018), Концепції «Нова українська школа», Типових освітніх програмах за редакцією О. Савченко і Р. Шияна, розроблених на засадах компетентнісного підходу.

Основні підходи щодо формування ключових компетентностей, сутність і структуру цього поняття, принципи формування у дітей різних вікових категорій визначено у працях О. Колонькової, В. Маршицької, О. Пруцакової, Н. Пустовіт, Л. Руденко, С. Шмалей, А. Макоєдова, Н. Казакова, Л. Чопенко, Ю. Шаронова, Д. Єрмакова.

Специфічними рисами компетентнісного підходу є: формування компетентної особистості; зміст починається від результатів навчання; учитель не передає готові знання, не навчає, не примушує до відтворення; перевага надається проектуванню навчальних та життєвих ситуацій; результатами навчання виступають сформовані цінності, навички, способи діяльності, особистісні ставлення та реакції, а не готові знання; відбувається через спеціально розроблений та унормований зміст, технології та освітнє середовище [4, с. 289].

Початкова ланка освіти є фундаментом шкільного навчання, адже це час, коли учень засвоює нові соціальні ролі й вже здатний до самостійної керованої діяльності, рефлексії, розв'язання життєвих проблем, встановлення соціальних контактів, вироблення нових особистісних стратегій життєдіяльності. Оскільки провідною діяльністю учнів молодшого шкільного віку є навчальна, формування їх життєвих компетентностей відбувається насамперед в освітньому процесі.

Особливу увагу в умовах сьогодення привертає компетентність вільного володіння державною мовою, яка передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях, та здатність спілкуватися рідною мовою, яка пов'язана з активним використанням рідної мови в комунікативному просторі особистості, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади [1, с. 3].

Положення Державного стандарту знайшли свій розвиток у двох Типових програмах нової української школи. У пояснювальній записці до «Типової програми НУШ під редакцією О. Савченко» зазначено, що метою мовно-літературної освітньої галузі у формуванні ключових компетентностей є розвиток особистості молодшого школяра засобами різних видів мовленнєвої діяльності, розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі; розвиток мовленнєво-творчих здібностей [2].

А у Програмі НУШ за ред. Р. Шияна додається, що метою рідномовної освіти є усвідомлення рідної мови передумовою життєвого успіху; плекання шанобливого ставлення до культурної спадщини [3]. Досягнення поставленої мети передбачає виконання завдань, які мають спільність в обох програмах.

До ключових компетентностей віднесена і математична компетентність молодших школярів, розвитку якої на уроках початкового циклу навчання має приділятися особлива увага. У пояснювальній записці до «Типової програми під редакцією О. Савченко» зазначено, що математична компетентність передбачає виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмій в особистому і суспільному житті людини [2].

Спеціально організоване навчальне середовище в початковій школі не тільки створює умови реалізації потенціалу учнів молодшого шкільного віку, але й сприяє накопиченню знань про природу та закони її перетворення, збагачує практичний досвід, формує уміння та навички майбутньої життєдіяльності.

Сьогодні не менше уваги приділяється розумінню реалізації компетентнісного підходу у позашкільній освіті як важливого чинника модернізації освітньої сфери. Розглянемо формування ключових компетентностей у позашкільному навчанні на прикладі екологічної компетентності. Дана компетентність, за визначенням Державного стандарту початкової загальної освіти, передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства [1, с. 3]. Потреба формування екологічної компетентності як ключової пов'язана із загостренням екологічних проблем України, актуалізацією процесів прийняття природобезпечних рішень і відповідальності за наслідки своєї діяльності в довкіллі.

Варто розвивати ключові компетентності молодших школярів і в позаурочній діяльності, залучаючи учнів молодшого шкільного віку до участі в шкільних гуртках та секціях.

Важливими для формування особистої позиції молодшого школяра є громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають співпрацю з іншими особами для досягнення спільної мети, активність в житті класу і школи, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях, пов'язаних з різними проявами дискримінації, цінувати культурне розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України, дбайливе ставлення до власного здоров'я і збереження здоров'я інших людей, дотримання здорового способу життя [2].

Ефективним середовищем для набуття соціальної компетентності є родина, сім'я, оскільки перші уроки соціалізації дитина набуває саме там. Розвиток молодшого школяра відбувається в його взаємодії з рідними людьми, у побутовій діяльності, у процесі відпочинку та дозвілля. Успішність цього процесу залежить від створення відповідного розвивального середовища в родині, організації доброзичливого комунікативного простору сім'ї, готовності близьких людей включитися у спільну діяльність, підтримати творчі прагнення дитини, організувати комфортну взаємодію із соціумом.

Отож, найефективнішими шляхами формування ключових компетентностей слід визначити навчання у закладі загальної середньої освіти, відвідування позашкільних та позакласних занять, співпраця дорослого і дітей молодшого шкільного віку в родині, а головними інституціями формування ключових компетентностей молодшого школяра виступають заклади освіти, позашкільні заклади та сім'я. Всі вищезазначені шляхи формування ключових компетентностей учнів початкової школи взаємопов'язані між собою і лише у своїй системній комплексності дають ефективний результат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової загальної освіти від 21 лютого 2018 року № 87. URL: <http://surl.li/ijket>
2. Типова освітня програма Нової української школи розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. URL: <http://surl.li/khmqg>
3. Типова освітня програма за ред. Р.Б. Шияна URL: <http://surl.li/khmqo>
4. Хом'як О.А. Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів засобами інноваційних технологій навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Технології організаційно-управлінської та освітньої діяльності в початкових класах Нової української школи в умовах інтеграції України до Європейського Союзу* : монографія / авт. кол. : Красовська О.О., Максимчук Н.С., Миськова Н.М. та ін. ; за заг. ред. О. О. Красовська. Рівне : видавець О. Зень. 2023. С. 287-323.